

NUSIKALTIMO MAŽAREIKŠMIŠKUMO ATRIBOJIMO NUO BAUDŽIAMOJO NUSIŽENGIMO PROBLEMAS

Iveta Vitkutė-Zvezdinienė *

*Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedra
Ateisties g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 45 84
Elektroninis paštas ivetavitkute@yahoo.com*

Pateikta 2007 m. birželio 14 d., parengta spausdinti 2007 m. rugpjūčio 22 d.

Santrauka. Straipsnyje nagrinėjamos mažareikšmiškumo taikymo ribos. Pateikiama įstatymų leidėjo pozicija dėl mažareikšmiškumo taikymo apimties, išryškinami šio instituto probleminiai taikymo aspektai teismų praktikoje, analizuojama galimybė tobulinti įstatymo normas. Baudžiamojo kodekso 37 str. numato teismams galimybę atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės dėl nusikaltimo mažareikšmiškumo. Tokia įstatymo leidėjo nuostata reikalauja aiškios koncepcijos, ar tik nusikaltimai gali būti pripažinti mažareikšmiai. Autorė, pabrėždama šios problemos aktualumą, analizuoja Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis, lygina užsienio valstybių baudžiamojo įstatymo nuostatas, pateikia argumentus, leidžiančius veiksmingai spręsti minėtąją problemą.

Pagrindinės sąvokos: mažareikšmis nusikaltimas, nusikaltimas, baudžiamasis nusižengimas.

1. ĮŽANGA

Teismų praktikos analizė rodo, kad labai dažnai susiduriama su Baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 37 str. taikymo problemomis.

BK 37 str. reglamentuoja atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės dėl nusikaltimo mažareikšmiškumo nuostatas. Vertinant jas neabejotinai galima pasakyti, kad BK 37 str. esmė arba, kitaip tariant, jo taikymo pagrindas – mažareikšmio nusikaltimo padarymas.

Svarbiausia 2000 m. BK naujovė yra ta, kad baudžiamasis įstatymas numato dvi nusikalstamų veikų rūšis: nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus (BK 10 str.). BK 37 str. nurodyta konkreti nusikalstamos veikos rūšis – nusikaltimas, o tai suponuoja įstatymo leidėjo nuostatą, kad kitai nusikalstamų veikų rūšiai – baudžiamajam nusižengimui – BK 37 str. netaikomas. Atsižvelgiant į BK 37 str. nuostatas nusikaltimas mažareikšmiu laikomas, kai padaryta veika atitinka visus baudžiamajame įstatyme numatytus nusikaltimo sudėties požymius, tačiau dėl kai kurių sudėties požymių ypatumų teismas prieina prie išvados, kad padaryta vei-

ka nėra tokia pavojinga, kad būtų tikslinga kaltininką už padarytą nusikaltimą traukti baudžiamajon atsakomybėn ir bausti įstatymo sankcijoje numatyta bausme, o baudžiamojo nusižengimo požymiai straipsnyje nenumatyti. Kyla klausimas, ar įstatymų leidėjas nepadarė klaidos, formuluodamas BK 37 str. nuostatas? Ar logiška, kad nusikaltimą galima pripažinti mažareikšmiu, o baudžiamojo nusižengimo – ne? Šiame straipsnyje sprendžiant šią problemą nagrinėjami tokie klausimai:

- Koks nusikaltimo ir baudžiamojo nusižengimo mažareikšmiškumo santykis?
- Ar galima pagal galiojančio BK 37 str. normas baudžiamuosius nusižengimus pripažinti mažareikšmiai?
- Ar būtina tobulinti BK normas, reglamentuojančias atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės dėl mažareikšmiškumo?

2. NUSIKALTIMO IR BAUDŽIAMOJO NUSIŽENGIMO MAŽAREIKŠMIŠKUMO SANTYKIS

Galiojant 1961 m. BK baudžiamoji atsakomybė buvo siejama tik su terminu „nusikaltimas“. 2000 m. BK, be „nusikaltimo“, buvo įvesta „baudžiamojo nusi-

* Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedros lektorė.

žengimo“ sąvoka. Prof. V. Piesliako nuomone, baudžiamojo nusižengimo išskyrimas tam tikra prasme gali būti laikomas veikos kriminalizacija, nes už tai, už ką anksčiau iš dalies buvo numatyta administracinė atsakomybė, dabar gresia baudžiamoji atsakomybė. Nors ji bus daug švelnesnė negu už nusikaltimo padarymą, tačiau vis dėlto tai jau baudžiamoji atsakomybė [1]. Įvedus „baudžiamojo nusižengimo“ sąvoką iškilo klausimas dėl mažareikšmių veikų. Mat rengiant 2000 m. BK projektą ir aptariant nusikaltimo ir baudžiamojo nusižengimo atskyrimo kriterijus, vienas iš kriterijų buvo mažareikšmiškumo sąvokos pavartojimas, t. y. jei padarytą nusikalstamą veiką galima pripažinti mažareikšme, tai ji traktuojama ne kaip nusikaltimas, o kaip baudžiamasis nusižengimas. Projekte buvo pateiktas baudžiamojo nusižengimo apibrėžimas: „baudžiamasis nusižengimas yra veika, kuri nors ir formaliai atitinka visus baudžiamajame įstatyme numatytos veikos požymius, tačiau dėl mažareikšmiškumo nelaikoma nusikaltimu“ [2]. Vėliau buvo atsisakyta šios minties. Kita vertus, įstatymų leidėjas įvesdamas baudžiamojo nusižengimo sąvoką stengėsi išvengti tapačių veikų dvigubo teisinio statuso bei išspręsti mažareikšmių veikų problemą. Bet 2003 m. balandžio 10 d. pakeitus įstatymą Nr. IX-1495 numatytas visiškai kitoks mažareikšmiškumo statusas. Šiuo įstatymu buvo pakeistas BK 37 straipsnis. Įstatymo formuluotėje nurodyta, kad „padaręs nusikaltimą asmuo gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, jeigu dėl padarytos žalos dydžio, nusikaltimo dalyko ar kitų nusikaltimo požymių ypatumų veika pripažįstama mažareikšme“ [3]. Pagal šį įstatymą teismai turi teisę atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės dėl mažareikšmiškumo tik tuo atveju, jeigu asmuo padarė nepavojingą nusikaltimą. Baudžiamojo nusižengimo pavojingumas (žalingumas) yra didesnis nei mažareikšmio nusikaltimo. Tokia išvada daroma atsižvelgiant į tai, jog baudžiamasis nusižengimas yra nusikalstama veika, dėl tam tikrų jos požymių ypatumų įstatyme pripažinta ne tokia pavojinga kaip nusikaltimas. Dėl šios priežasties įstatymų leidėjas draudžia tas pačias aplinkybes (nusikalstamos veikos dalykas, žalos dydis ir kt.) pakartotinai vertinti siekiant baudžiamąjį nusižengimą pripažinti mažareikšmiu. Tuo tarpu teismų praktikos analizė rodo ką kita. Pavyzdžiui, viena teismų apygarda nuo 2003 m. gegužės 1 d. iki 2007 m. gegužės 1 d. iš 41 bylos septyniuose bylose BK 37 str. nuostatas pritaikė baudžiamajam nusižengimui. Štai keletas pavyzdžių, kaip mažareikšmiškumo klausimai svarstomi tiriant baudžiamuosius nusižengimus.

Akmenės rajono apylinkės teismas 2005 m. kovo 15 d. nutartimi atleido R. K. nuo baudžiamosios atsakomybės dėl mažareikšmiškumo pagal LR BK 37 str. R. K. buvo kaltinamas tuo, jog 2005 m. sausio 14 d. iš parduotuvės pagrobė 205,20 Lt vertės svetimą turtą – kosmetiką. Teismas pripažino, kad R. K. veika atitinka baudžiamojo nusižengimo požymius, numatytus BK 178 str. 4 d., tačiau, atsižvelgdamas į objektyvius požymius ir pažymėdamas, kad darant nusikalstamą veiką neatsirado sunkių pasekmių, pagrobto svetimo turto vertė nedidelė, pagrobtas turtas gražintas, remdamasis BK 37

str., atleido R. K. nuo baudžiamosios atsakomybės [4].

Šiaulių miesto apylinkės teismo ikiteisminio tyrimo teisėjas, patvirtindamas Šiaulių miesto apylinkės prokuratūros prokuroro nutarimą, remdamasis BK 37 str., nutraukė ikiteisminį tyrimą dėl V. V. V. buvo įtariamas tuo, jog padarė baudžiamąjį nusižengimą, numatytą LR BK 227 str. 3 d. 2006 m. spalio 31 d. Joniškio rajone, Kalvių-Meitenės jungtiniame sienos perėjimo punkte, vykdamas autobusu iš Latvijos į Lietuvą, tiesiogiai valstybės tarnautojui, atliekančiam asmens, transporto priemonės ir gabenamo krovinio dokumentų patikrinimą, davė 5 latų (pagal Lietuvos banko nustatytą kursą 24,805 Lt) kyšį, siekdamas neteisėtos paperkamo valstybės tarnautojo veikos už pageidaujimą veikimą vykdant įgaliojimus, t. y. už praleidimą per valstybės sieną be būtino kelionės dokumento – LR piliečio paso. Motyvai, kuriais remiantis buvo nutrauktas ikiteisminis tyrimas, buvo šie: atsižvelgiant į nusikalstamą veiką ir kaltininką apibūdinančių požymių visumą veika nėra pavojinga. V. V. kirto sieną, turėdamas kitą dokumentą – LR rezervo prievolinko liudijimą. Jo tikslas buvo greičiau grįžti pas savo šeimą. Nenorėdamas, kad jam būtų surašytas administracinio teisės pažeidimo protokolas, davė mažesnės negu 1 MGL dydžio vertės kyšį, bet pareigūnas jo nepaėmė. Kirsdamas sieną, jis negabeno jokių privalomų pateikti muitinei daiktų. Dėl šių priežasčių V. V. veika nėra pavojinga, todėl pripažįstama mažareikšme [5].

Kauno rajono apylinkės teismo ikiteisminio tyrimo teisėjas, patvirtindamas Kauno rajono apylinkės prokuratūros prokuroro nutarimą, remdamasis BK 37 str., nutraukė ikiteisminį tyrimą dėl Ž. J. Ž. J. buvo įtariamas, jog padarė baudžiamąjį nusižengimą, numatytą LR BK 183 str. 3 d. Ž. J. negražino 2005 m. balandžio 27 d. patikėto 90 litų vertės mobiliojo telefono teisėtam savininkui, jį pardavė. Nutraukdamas ikiteisminį tyrimą teisėjas pasirėmė tuo, jog pasisavinto daikto 90 litų vertė nėra didelė, todėl veika pripažįstama mažareikšme, o Ž. J. turi būti patrauktas administracinė atsakomybėn [6].

Kaip matyti iš pateiktų pavyzdžių, teismai, vertindami veikos mažareikšmiškumą, formaliai nustato baudžiamojo įstatymo 37 str. normos konstrukcijoje numatytus požymius, tačiau akivaizdžiai ignoruoja įstatymo reikalavimą taikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės dėl mažareikšmiškumo tik nusikaltimams. Bylų duomenys rodo, kad Lietuvos teismai, nustatę baudžiamojo nusižengimo mažareikšmiškumą, netinkamai pritaiko baudžiamąjį įstatymą. Tai patvirtina ir Aukščiausiojo Teismo 2005 m. balandžio 26 d. nutartis, kuria panaikintas Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. lapkričio 11 d. nuosprendis ir byla perduota iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka. Šiaulių apylinkės teismo 2004 m. rugpjūčio 9 d. nuosprendžiu V. O. pagal BK 284 str. 2 d. priteista 12 MGL bauda, atidedant bausmės vykdymą, už tai, kad viešoje vietoje – parduotuvėje necenzūriniais žodžiais keikdama J. R. bei nepadoriu elgesiu – spjaudama J. R. į veidą – trikdė visuomenės rimtį. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą pagal nuteistosios V. O. apeliacinį skundą, Šiaulių apylinkės teismo nuosprendį panaikino ir, vado-

vaudamasi LR BK 37 str., V. O. nuo baudžiamosios atsakomybės atleido dėl veikos mažareikšmiškumo. Kolegija konstatavo, kad V. O. veikoje tik formaliai yra BK 284 str. 2 d. numatyti veikos požymiai, nes veika truko labai trumpą laiką, tarp nuteistosios ir nukentėjusiosios buvo konfliktiniai santykiai dėl iširusios šeimos, visuomenės rimčiai ir tvarkai žala nebuvo padaryta, nes, be proceso dalyvių, kitų asmenų, mačiusių veiką, nebuvo. Tuo tarpu Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegija, remdamasi BK 37 str. aprašytų požymių analize, konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas netinkamai pritaikė baudžiamąjį įstatymą. Pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu V. O. nuteista už baudžiamojo nusižengimo padarymą, o BK 37 str. nenumato galimybės atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės asmenį, padariusį baudžiamąjį nusižengimą, nes BK 37 str. kalbama tik apie nusikaltimo mažareikšmiškumą [7].

Kartais padarytoji veika balansuoja tarp baudžiamosios ir administracinės atsakomybės. Pavyzdžiui, *Kauno rajono apylinkės teismo ikiteisminio tyrimo teisėjas, patvirtindamas Kauno rajono apylinkės prokuratūros prokuroro 2003 m. lapkričio 21 d. nutarimą, remdamasis BK 37 str., nutraukė ikiteisminį tyrimą dėl nenustatytų asmenų, kurie, prisipylę degalų už 160 Lt, nesumokėję išvažiavo iš degalinės. Teismas konstatavo, kad žalos dydis yra mažareikšmis* [8]. Šiuose teismo sprendimuose galima išvelgti keletą ydingų išvadų. Visų pirma, teismas, pažeisdamas BK 2 str. 3, 4, 6 d. nuostatas, atleido nuo baudžiamosios atsakomybės ikiteisminio tyrimo metu nenustatytus asmenis. Antra, sprendamas Baudžiamojo ir Administracinių teisės pažeidimų kodeksų koliziją, ignoravo mažiau pavojingos nusikalstamos veikos – baudžiamojo nusižengimo – sudėties požymius, o taikė Administracinių teisės pažeidimų kodekso nuostatas. Vadovaujantis Administracinių teisės pažeidimų kodekso 9 str. 2 d. nustatytu pagrindiniu nusikalstamos veikos ir administracinio nusižengimo skiriamuoju požymiu bei suformuota teismų praktika, pirmenybė turėtų būti teikiama baudžiamajai, o ne administracinei atsakomybei. Vyriausiasis administracinis teismas 2003 m. kovo 21 d. nutartyje pabrėžė, kad, pradėjus baudžiamąją bylą, negalima pradėti administracinės teisės pažeidimo bylos, tačiau administracinė byla nėra kliūtis pradėti baudžiamąją bylą [9].

3. BAUDŽIAMŪJŲ NUSIŽENGIMŲ MAŽAREIKŠMIŠKUMO VERTINIMAS KITŲ VALSTYBIŲ ĮSTATYMUOSE

Aiškinantis Lietuvos baudžiamajame kodekse numatytus mažareikšmiškumo taikymo kriterijus, įdomu apžvelgti kitų valstybių įstatymus. Vokietijos baudžiamojo kodekso Bendrosios dalies 12 str. nusikalstamos veikos skirstomos į nusikaltimus (vok. *verbrechen*) ir nusižengimus (vok. *vergehen*) [10]. Be šių nusikalstamų veikų, yra ir trečioji, pati lengviausia, pažeidimo forma, vadinama arba tvarkos pažeidimais, arba įvairių taisyklių pažeidimais (vok. *untertretungen*). Mažareikšmiškumo institutas Vokietijos baudžiamojoje teisėje neeg-

zistuoja, tačiau yra vadinamieji „smulkūs“ nusikaltimai (vok. *bagatelverbrechen*). Vokietijos baudžiamasis įstatymas nenumato aiškių kriterijų, atribojančių nusikaltimus nuo baudžiamųjų nusižengimų ir kitų teisės pažeidimų. Baudžiamajame įstatyme nusikaltimo apibrėžimas yra tik formalus, t. y. neatskleidžia socialinės nusikaltimo esmės (pavojingumo). Be to, Vokietijos baudžiamosios teisės kodifikacija yra ne visa. Baudžiamosios teisės normų yra ir kituose įstatymuose, kuriuose įtvirtinti tam tikri reikalavimai ir numatyta bausmė už tam tikrų veikų atlikimą [11]. Dėl šių priežasčių asmens pripažinimas padarius nusikaltimą, nusižengimą ar kitą teisės pažeidimą priklauso ne nuo įstatymo leidėjo valios, o nuo įstatymą taikančio asmens laisvo BK normų interpretavimo. Mažareikšmiškumo klausimas Vokietijos baudžiamojoje teisėje plačiai pradėtas analizuoti Aukščiausiajam Teismui (Obergerichtshof = OGH) 1989 m. gruodžio 20 d. priėmus sprendimą, kuriame buvo nustatyta, kad pasikėsinimas pavogti 7 šilingų (S) vertės dienraštį iš gatvės laikraščių pardavėjo paprastai nėra nebaudžiama mažareikšmė veika pagal BK 42 str. [12]. Vokietijos BK 42 str. yra skirtas tam, kad teisėsaugai nereikėtų nagrinėti žemiausios srities nusikaltimų ir kad kiti atitinkami įtarimai nebūtų kriminalizuojami (baustini), kai akivaizdu, jog bausti nebūtina. Ši byla Vokietijos baudžiamosios teisės teoretikams leido plačiau pažvelgti į esamą problemą. Kaip rašė Reinhardas Moos: „vertinimui, aiškinant, kas vienu ar kitu atveju yra „menka“, lieka daug erdvės“ [13]. Bandant spręsti šią problemą buvo išskirti keli nusikalstamos veikos požymiai – nereikšmingos pasekmės ir nesunki kaltė, o veika neklasifikuojama – ji paliekama už šių požymių ribų. Kitaip tariant, mažareikšmis nusikaltimas ar mažareikšmis nusižengimas pagal Vokietijos BK negali būti, jei yra reikšmingos pasekmės, nepaisant menkos kaltės, arba esant nereikšmingoms pasekmėms, bet sunkiai kaltei.

Latvijos BK taip pat išskirta kelios nusikalstamos veikos rūšys (nusikaltimas ir baudžiamieji nusižengimai). Latvijoje (panašiai kaip ir Lietuvoje) taip pat numatyta galimybė asmenį atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės, atsižvelgiant į nusikalstamos veikos pobūdį, žalos nebuvimą ir kaltininko asmenybę. Tačiau skirtingai nei Lietuvoje, Latvijoje ši nuostata taikoma tik esant baudžiamiesiems nusižengimams bei nesunkiems nusikaltimams [14].

Lenkijos BK taip pat numatytos kelios nusikalstamos veikos rūšys. Lenkijos BK numatyta, jog teismas gali nutraukti baudžiamąjį persekiojimą, jeigu asmens kaltė ir padarytos veikos visuomeninis žalingumas yra nereikšmingi, tačiau baudžiamasis persekiojimas nutraukiamas, jeigu už nusikaltimą gali būti paskirta daugiau nei trejų metų laisvės atėmimo bausmė [15].

Apžvelgus užsienio šalių baudžiamuosius įstatymus galima padaryti išvadą, jog nusikalstamos veikos mažareikšmiškumą lemia ne veikos pavojingumo kriterijus, kurį nustato įstatymų leidėjas, numatydamas sankcijų dydį, ir įstatymą taikantys subjektai, vertindami konkrečias bylos aplinkybes.

4. BAUDŽIAMOJO NUSIŽENGIMO IR MAŽAREIKŠMIO NUSIKALTIMO VERTINIMAS LR BK IR TEISMŲ PRAKTIKOJE

Analizuojant baudžiamąjį įstatymą ir kitus teisės aktus akivaizdu, kad nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų požymiai įstatyme formuluojami labai panašiai. Kai kurių teisės specialistų nuomone, tokia įstatymų leidėjo numatyta keleriopa teisinė atsakomybė nėra gera, nes dažnai remiantis skirtingų teisės šakų įstatymuose formuluojamais veikos požymiais sunku nuspręsti, kada veika nusikalstama, kada ne, o įvedus baudžiamąjį nusizengimo sąvoką tik iš dalies išspręsta dvigubo vienos veikos teisinio statuso ir teisinės atsakomybės problema [16]. Pavyzdžiui, vagystė. Įstatymų leidėjas nustatė baudžiamosios atsakomybės kilimo ribą. Ji priklauso nuo nusikalstamos veikos dalyko specifinio dydžio, t. y. vertės: nusikaltimas – turto vertė 3–250 MGL, baudžiamasis nusizengimas – 1–3 MGL, administracinis nusizengimas – iki 1 MGL. Atrodytų, aišku – atsakomybė priklauso nuo pagrobto turto vertės. Kitas pavyzdys – viešosios tvarkos pažeidimas. Kaltininko atsakomybė taip pat priklausys nuo padarytos veikos pavojingumo. Tačiau skirtingai nei vagystės atveju, įstatymų leidėjas nustatė tam tikrą vertinamąjį sudėties požymį ir kiekvienu atveju *ad hoc* vertinama konkrečioje byloje, nes įstatymas ir teismų praktika universalių nusikalstamos veikos pavojingumo kriterijų nepateikia. Gretinant BK ir Administracinių teisės pažeidimų kodekso nuostatas akivaizdi viena išvada – pagrindinį skirtingumą lemia pavojingumo pobūdis ir laipsnis. Šie pavyzdžiai paimti neatsitiktinai, nes teismų praktikoje dažnai pasitaiko atvejų, kai asmuo, padaręs nusikalstamą veiką, už kurią numatyta kelių rūšių atsakomybė (baudžiamoji, administracinė), atleidžiamas nuo bausmės dėl veikos mažareikšmiškumo. Kyla pagrįstas klausimas, kokiais kriterijais teismas remiasi vertindamas veikos pavojingumą. Atskiros nusikalstamos veikos rūšies pavojingumą pirmiausia įvertina įstatymų leidėjas. Jis, atsižvelgdamas į veikos pavojingumo pobūdį ir laipsnį, pagal BK straipsnį, numatantį atsakomybę už tą veiką, nustato atitinkamas bausmes. Būtent pagal nusikalstamų veikų pavojingumo pobūdį ir laipsnį yra nustatomos nusikalstamų veikų rūšys ir nusikaltimų kategorijos. Vadinasi, baudžiamasis nusizengimas yra ne toks pavojingas kaip nesunkus, apysunkis, sunkus ar labai sunkus nusikaltimas. Tokia išvada daroma atsižvelgiant į baudžiamajame įstatyme numatytos didžiausios bausmės dydį. Šis dydis kinta nuosekliai didėjančia tvarka. Jeigu vadovautumėmės Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimu Nr.29 „Dėl teismų praktikos, veikas pripažįstant mažareikšmėmis“ 6 p., 7 p., 15 p., tam tikrais atvejais mažareikšmiu gali būti pripažįstamas ir labai sunkus nusikaltimas, ir baudžiamasis nusizengimas [17]. Įstatyme nėra aiškiai apibrėžta, kokioms nusikalstamos veikos kategorijoms gali būti pripažintas mažareikšmiškumas. Todėl Lietuvos teismai pastaruoju metu ir laužo galvas, kas yra mažareikšmis nusikaltimas. Vieną tokių bylų, kurioje iškilo klausimas, ar ver-

tinti padarytą nusikaltimą kaip mažareikšmį, neseniai nagrinėjo Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Trijų teisėjų kolegijos posėdyje kasacine tvarka buvo išnagrinėta baudžiamoji byla, kurioje R. A., vadovaujantis LR BK 37 str., atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės dėl BK 22 str. 1 dalyje ir 227 str. 2 dalyje numatyto nusikaltimo padarymo. R. A. buvo kaltinamas pagal BK 22 str. 1 dalį, 227 str. 2 dalį už tai, kad siūlė 20 litų kyšį policijos pareigūnams už pageidaujamą neteisėtą neveikimą, vykdant įgaliojimus, siekdamas, kad jam nebūtų surašytas administracinio teisės pažeidimo protokolas už du kelių eismo saugumo taisyklių pažeidimus: už tai, kad vairavo transporto priemonę neužsisėgęs saugos diržo, ir už tai, kad vairavo transporto priemonę, kuriai nebuvo atlikta valstybinė techninė apžiūra.

Vertindamas šiuos faktus pirmosios instancijos teismas nuosprendžiu patvirtino kaltinimą, tačiau pripažino padarytą nusikaltimą mažareikšmiu ir, vadovaudamasis BK 37 str., kaltininką atleido nuo baudžiamosios atsakomybės ir baudžiamąją bylą nutraukė. Nutraukdamas baudžiamąją bylą apylinkės teismas pasirinko tuo, kad nebuvo padaryta žalos, *nusikaltimo dalyko ypatumais ir faktų, kad jis siekė išvengti ne baudžiamosios, o administracinės atsakomybės.*

Apeliacinės instancijos teismas atmetė prokuroro apeliaciniame skunde išdėstytus motyvus dėl netinkamai pritaikyto baudžiamąjį įstatymą ir, sutikęs su apylinkės teismo sprendimo motyvais, paliko galioti pirmosios instancijos teismo nuosprendį dėl R. A. atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės. Tuo tarpu kasacinės instancijos teismas nurodė, kad papirkimo byloje kyšio vertė pati savaime nėra svarbiausias kriterijus, lemiantis nusikaltimo mažareikšmiškumą. Siūlomo kyšio dydis turi būti tiesiogiai siejamas su pageidaujamų policijos pareigūnų teisėtų ar neteisėtų veiksmų, kurių papirkėjas siekia, siūlydamas, pažadėdamas duoti ar duodamas kyšį valstybės tarnautojui, pobūdžiu. Kaip galima spręsti iš atitinkamų ATPK straipsnių, kuriuose numatyta atsakomybė už R. A. padarytus administracinius teisės pažeidimus bei sankcijas, kaltininko padaryti pažeidimai nebuvo itin šurkštūs ir galintys sukelti tiesioginę grėsmę kitiems eismo dalyviams, todėl duoto kyšio dydis atitiko R. A. padarytų administracinių teisės pažeidimų pavojingumą. Taigi jo negalima vertinti kaip mažareikšmio. Dėl šių priežasčių teisėjų kolegija konstatavo, kad itin mažas policijos pareigūnams siūlyto kyšio dydis (20 Lt) – jis nesudarė net šeštadalio 1 MGL, šioje byloje nelemia, kad padarytas nusikaltimas mažareikšmis. R. A. nuteisimas pagal BK 227 str. 2 dalį prieštarautų baudžiamosios politikos liberalizavimui ir būtų antihumaniškas. Kolegijos nuomone, kova su kyšininkavimu yra vienas iš valstybės teisinės politikos, taip pat ir baudžiamosios, prioritetų, ir teisėsaugos institucijos įpareigojamos visokeriopai stiprinti kovą su šiuo reiškiniu. Palikus galioti priimtus Kauno miesto apylinkės ir Kauno apygardos teismų sprendimus, teismų praktika, susijusi su papirkimo bylomis, kryptų visiškai nepriimtina valstybei linkme [18]. Tiek autorės, tiek Aukščiausiojo Teismo nuomone, pagrindinis kriterijus, lėmęs pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų sprendimą atleisti R. A. nuo

baudžiamosios atsakomybės, buvo nusikaltimo dalyko ypatumas.

Jeigu tokiomis pat aplinkybėmis asmuo būtų siūlęs 20 litų kyšį valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui už pageidaujamą teisėtą veikimą ar neveikimą vykdant įgaliojimus, t. y. būtų padaręs baudžiamąjį nusižengimą, ar tuomet teismas galėtų tokią veiką pripažinti mažareikšme? Vadovaujantis anksčiau išsakytais Aukščiausiojo Teismo argumentais, baudžiamiesiems nusižengimams mažareikšmiškumas netaikomas, nes dalyko ypatumas papirkimo byloje neturi reikšmės vertinant veiką kaip mažareikšmę. Tuo tarpu pirmosios instancijos teismų motyvai priimant sprendimus atleisti asmenį, padariusį baudžiamąjį nusižengimą pagal BK 37 str., yra iš esmės priešingi Aukščiausiojo Teismo suformuotai teismų praktikai. Pavyzdžiui, *asmens veikoje yra visi objektyvūs ir subjektyvūs inkriminuojamos nusikalstamos veikos požymiai, tačiau veika nepadarė esminės žalos įstatymo saugomoms vertybėms, t. y. ji nėra tokia pavojinga, kad atsirastų baudžiamoji atsakomybė, todėl pareigūno papirkimas, duodant jam 10 litų kyšį, yra mažareikšmis* [19].

Sprendžiant iškilusią problemą racionaliausia būtų nustatyti mažareikšmio nusikaltimo atribojimo nuo baudžiamosios nusižengimo kriterijus.

Kaip minėta, nusikaltimas ir baudžiamasis nusižengimas vienas nuo kito skiriasi savo pavojingumo pobūdžiu ir laipsniu. Veikos pavojingumas išreiškia socialinį, materialųjį veikos požymį, pagal kurį nusikalstamos veikos atribojamos nuo nenusikalstamų, įstatyme diferencijuojama baudžiamoji atsakomybė, nuosprendyje individualizuojama baismė. Kitaip tariant, veikos pavojingumas atspindi įstatyme ir konkrečioje baudžiamojame byloje.

Vertinant veiką kaip mažareikšmę taip pat pirmiausia atsižvelgiama į pavojingumo kriterijų:

- padarytos žalos dydį (žalos pobūdis ir dydis rodo nusikaltimų pavojingumą); jeigu veika turi konkretaus nusikaltimo sudėties požymių, tačiau iš esmės nepadarė žalos baudžiamosios įstatymo saugomoms vertybėms arba nesukelia realaus pavojaus tokiai žalai atsirasti;
- visų objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių išraišką tiriant konkretų nusikaltimą [20].

Nusikalstamos veikos pavojingumas vertinamas dviem lygiais: įstatyme ir teisinėje praktikoje, taikant įstatymą. Todėl neaišku, kokiais motyvais vadovaudamasis įstatymų leidėjas uždraudžia teisės taikytojui vertinti baudžiamąjį nusižengimą kaip mažareikšmį. Susidaro teisiškai paradoksali situacija, jog siekiant išvengti baudžiamosios atsakomybės reikėtų daryti nusikaltimą, o ne baudžiamąjį nusižengimą. Pavyzdžiui, asmuo, priėmęs mažesnę negu 1 MGL vertės kyšį (20 Lt), bus nu teis tas už baudžiamosios nusižengimo padarymą, tuo tarpu asmuo, priėmęs didesnę negu 1 MGL vertės kyšį (135Lt), remiantis BK 37 str. gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės. Vadovaujantis konstitucine ir baudžiamąja teise tokia padėtis nėra teisinga. „Teisingumo ir teisinės valstybės konstituciniai principai suponuoja, kad už teisės pažeidimus valstybės nustatytos po-

veikio priemonės turi būti proporcingos (adekvačios) teisės pažeidimui, turi atitikti siekiamus teisėtus ir visuotinai svarbius tikslus, neturi varžyti asmens akivaizdžiai labiau negu reikia šiems tikslams pasiekti“ [21]. Tuo tarpu įstatymų leidėjas mano, kad baudžiamasis nusižengimas yra socialiai pavojingesnis nei nusikaltimas. Taigi galima daryti vienintelę išvadą, jog BK 37 str. numatyta teismo teisė atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės dėl nusikaltimo mažareikšmiškumo prieštarauja teisingumo ir teisinės valstybės principams. Autorės nuomone, įstatymų leidėjas BK 37 str. turėtų numatyti galimybę teismams taikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės dėl mažareikšmiškumo ne tik padarius nusikaltimą, bet ir baudžiamąjį nusižengimą: „asmuo teismo gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, jei dėl padarytos žalos dydžio, dalyko ar kitų nusikalstamos veikos požymių ypatumų veika pripažįstama mažareikšme“. Arba įstatymas turėtų apibrėžti aiškius kriterijus, leidžiančius gerai suvokti BK 37 str. prasmę. BK 37 str. reikėtų papildyti 2 d. – „mažareikšmiu gali būti pripažįstamas tik nesunkus ir apysunkis nusikaltimas. Jei dėl veikos ypatumų baudžiamasis nusižengimas pripažįstamas nepavojingu esminių vertybių sistemai, nedaroma žalos, tokia veika turi būti vertinama kaip nenusikalstama“.

Kita vertus, kol galioja BK 37 str. dabartinė nuostata, kad „asmuo teismo gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, jei dėl padarytos žalos dydžio, dalyko ar kitų nusikaltimo požymių ypatumų veika pripažįstama mažareikšme“. Reikėtų pabandyti atskleisti tikrąją įstatymų leidėjo valią dėl BK 37 str. nuostatų taikymo. Vengiant dviprasmybių teismų praktikoje problema sprendžiama taip:

- **Mažareikšmiškumas vadovaujantis LR BK 37 str. nuostatomis gali būti taikomas tik nusikaltimams;**
- **Mažareikšmiškumo klausimas svarstomas, tik kai yra nusikaltimų sudėtys, kuriose baudžiamoji atsakomybė nėra diferencijuojama pagal veikos pavojingumo pobūdį ir laipsnį (nusikaltimas, baudžiamasis nusižengimas, administracinis ar kitas teisės pažeidimas).**

IŠVADOS

1. Mažareikšmiškumo reglamentavimo klausimai siejami su nusikaltimo ir baudžiamosios nusižengimo sąvokomis.

2. Pagal galiojantį BK 37 str. mažareikšmiu gali būti pripažįstamas tik nusikaltimas.

3. Pagrindinis kriterijus vertinant nusikaltimo mažareikšmiškumą – veikos pavojingumas.

4. Dėl neaiškios įstatymų leidėjo pozicijos mažareikšmiškumo klausimu teismų praktika yra nevienoda ir teisiškai ydinga.

5. Siekiant suvienodinti teismų praktiką ir atskleisti tikrąją įstatymų leidėjo valią siūloma mažareikšmiškumo klausimą svarstyti tik esant tokioms nusikaltimų sudėtimis, kuriose baudžiamoji atsakomybė nėra diferencijuojama pagal veikos pavojingumo pobūdį ir laips-

nį į nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus, o kai kurias atvejais į administracinius nusižengimus.

LITERATŪRA

1. **Piesliakas V.** Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas ir naujos baudžiamosios politikos teisiniai pagrindai // Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2003. T. 45(37).
2. **Piesliakas V.** Naujieji baudžiamieji įstatymai: takoskyra tarp nusikaltimo ir baudžiamojo nusižengimo // Teisės problemos. 1995. Nr. 2.
3. **Baudžiamoji** kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, 4, 7, 9, 23, 25, 37, 39, 44, 46, 47, 48, 51, 61, 62, 65, 67, 74, 75, 90, 92, 95, 97, 102, 105, 118, 119, 143, 175, 178, 186, 187, 188, 189, 199, 202, 212, 213, 215, 227, 249, 250, 251, 257, 260, 263, 272, 281, 291 straipsnių pakeitimo bei kodekso papildymo 39(1) ir 306 (1) straipsniais įstatymas // Valstybės žinios. 2003. Nr. 1733.
4. **Baudžiamoji** byla Nr. 51-1-031-05.
5. **Baudžiamoji** byla Nr. 05-1-7094-06.
6. **Baudžiamoji** byla Nr. 65-1-00598-05.
7. **Lietuvos Aukščiausiojo Teismo** Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 04 26 d. nutartis byloje 2K-283/2005.
8. **Baudžiamoji** byla Nr. 65-1-843-03 ir Nr. 65-1-1003-03.
9. **Administracinė** byla Nr. 148-03 // Administracinių teismų praktika. 2004. Nr. 4.
10. **Strafgesetzbuch** und Nebengesetze. Erläutert von Dr. Eduard Dreher.–München, 1986.
11. **Кузнецова Н. Ф.** Избранные труды. – Санкт-Петербург, 2003
12. **Leukauf-Steininger**, BK³ (1992), § 42 Rz 18.
13. **Reinhard Moos.** Begriff der „geringer Schuld“ in 42 StGB. In Festschrift fuer Winfred Platzgummer zum 65 Geb., Wien: Springer-Verlag. 1995.
14. **Chamkova D.** Latvijos baudžiamųjų įstatymų tolesnės raidos tendencijos // Teisė. 2003. Nr. 48.
15. **Indeckis K.** Lenkijos baudžiamosios teisės pagrindiniai bruožai // Teisė. 2003. Nr. 48.
16. **Piesliakas V.** Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. – Vilnius, 2002.
17. **Lietuvos Aukščiausiojo Teismo** baudžiamoji byla Nr.2K-205/2007.
18. **Lietuvos Aukščiausiojo Teismo** senato 2000 12 21 nutarimas Nr. 29 „Dėl teismų praktikos veikas pripažįstant mažareikšmėmis“ // Teismų praktika. 2000. 2001. Nr. 1.
19. **Lietuvos Aukščiausiojo Teismo** baudžiamoji byla Nr. 2K-86/2006.
20. **Baudžiamoji** byla Nr. 07-1-108-04.
21. **Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo** 2000 12 06 nutarimas „Dėl administracinių teisės pažeidimų kodekso 40 str. pripažinimo netekus galios ir 251 str. pakeitimo įstatymo 1 ir 2 straipsnių LR mokesčių administravimo įstatymo 27 str. 5d. 50 str. 3 ir 9 d. atitikimo LR Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2000. Nr. 105-3318.

PROBLEMEN DER GERINGFÜGIGEN TAT UND DER ABGRENZUNG VOM STRAFVERGEHEN

Iveta Vitkutė-Zvezdinienė *
Mykolas Romeris University

Zusammenfassung

Der Artikel ist den Anwendungsgrenzen der Geringfügigkeit gewidmet. Hier wird die Bestimmung des Gesetzgebers betreffs der Anwendung der Geringfügigkeit eingeführt, die Probleme der Anwendung der Geringfügigkeit aufgestellt und die Verbesserungsmöglichkeit der Gesetzbestimmungen analysiert. Die Analyse des Gerichtspraktikums zeigt, dass man sehr oft auf den Anwendungsproblemen des Art. 37. stößt. Es ist weit bekannt, dass im Art. 37. die Bestimmungen des Erlasses von der strafrechtlichen Haftung wegen der geringfügigen Tat geregelt sind. Bei der Einschätzung diesen Bestimmungen, ohne Zweifel kann man sagen, dass der Schwerpunkt oder, anders gesagt, die Grundlage der Anwendung des Art. 37. – das Begehen der geringfügigen Tat ist. Die wesentliche Neuheit des Strafgesetzbuches 2000 besteht darin, dass das Strafgesetz zwei Arten von Straftaten bestimmt: die Untat und das sträfliche Delikt (StGB Art. 10). Inzwischen ist im Art. 37. die konkrete Art der Straftat – die Untat – festgestellt. Das entscheidet die Bestimmung des Gesetzgebers, dass diese Bestimmungen für die andere Art der Untat – für das sträfliche Delikt – nicht gelten. Die Untat gilt als geringfügig, wenn die begehende Tat allen im Strafgesetz vorgesehene Merkmalen des Straftatbestands entspricht, aber das Gericht zieht aus manchen Besonderheiten des Straftatbestands die Schlussfolgerungen, dass die Gefährlichkeit der begehenden Tat nicht so groß ist. In diesem Fall ist das nicht zweckmäßig den Täter zur strafrechtlichen Haftung zu ziehen und durch die Strafe des Strafgesetzes zu bestrafen. Das aber bestimmt keine Artikel über Merkmalen des sträflichen Deliktes.

Die Bestimmung des Gesetzgebers betreffs des sträflichen Deliktes ist so, dass das Strafvergehen selbst so eine Straftat ist, die frühzeitig im Gesetz wegen bestimmten Merkmalbesonderheiten weniger gefährlich als die Untat anerkannt ist. Aus diesem Grund ist die neuerliche Einschätzung denselben Umständen (Tatgegenstand, Höhe des Schadens usw.) bei der Bestrebung das Strafvergehen als geringfügig anzuerkennen, nicht möglich. Anderes Problem besteht darin, dass bei der Analyse des Gesetzes und anderen Rechtsakten bemerkt wurde, dass die Merkmale der Straftaten oder anderen Rechtsverletzungen im Gesetz sehr ähnlich definiert sind. Deswegen kommt im Gerichtspraktikum ganz oft vor, dass die Person, die die Straftat begangen ist, für die eine alternative Haftung vorgesehen ist, ist wegen der Geringfügigkeit von der strafrechtlichen Haftung erlassen, obwohl die strafrechtlichen Haftung nicht das einzige Wirkungsmittel im Formsystem der rechtlichen Haftung für den Verletzenden ist.

Im Artikel sind die Beispiele aus dem Gerichtspraktikum analysiert und ist auf die Fehler bei der Anwendung des Art. 37. hingewiesen.

Stichwörter: geringfügige Tat, Untat, sträfliches Delikt.

* Universität von Mykolas Romeris, Rechtsfakultät, Lektorin des Lehrstuhls für Strafrecht, Magisterin des Rechts.